

VASS JÓZSEF.

«Itt fekszik az ország házának magas kupolája alatt; de a magyar építészet e remekműve fölött van egy másik, sokkal magasabb kék kupola és Vass József már ennek a más kupolának a lakója.» A költői ihletnek a keresztény hit adott lendületet, mikor Klebelsberg gróf e szavakkal búcsúztatta az ország nagy halottját.

De a nagyságnak is vannak különböző értékű jegyei s úgy véljük, hogy Vass József kiváló tehetségét legmaradandóbban és leghívebben a szent-ágostoni *teológus* és a pázmányzamatú *rhetor* mutatja.

Az emlékezésnek ez a kettős mécsese, mely az írónak és a szónoknak szól, legméltóbb e folyóirat hasábjaihoz, mert fényét és olaját a «sokkal magasabb kék kupola lakójának» abszolút értékeiből kölcsönzi s ezért — amennyire emberileg lehetséges — örökmécsest gyújt a halhatatlanok magyar pantheonjának első sírja fölött.

«Minden intézmény értékét — mondotta Ő maga egi hatyúdalában — két tényezőtől lehet megállapítani. Az első a gondolat vitalitása . . .» Vass Józsefben a római jezsuita Collegium Germanico-Hungaricum légkörében magábaszívott teológus-vitalitás volt a legnagyobb érték; a többi mind ennek a világnézetnek folyománya volt. *Első hivatása, legkedvesebb foglalkozása mégis csak a toll maradt.* Szent Ágoston klasszikus, tömör stílusába mártotta tollát, de a tollat zamatos, dinamikai hatásokkal dolgozó magyar kéz vezette. A filozófus és költő, a tudós és nyelvész harmónikus talentumával a legújabb idők legsikerültebb műfordítását készítette el a «Vallomásokban». «A demokrácia» és a «Magyarok vigasztalása» c. könyvein kívül egyéb nagyobb munkája nem jelent ugyan meg, de se szeri se száma azoknak a szép cikkeinek, melyek közül az egyikkel csak legutóbb is a «Napkelet» hasábjain méltatta Szent Ágoston centenáriumát.

Mint szónok — túlzás nélkül mondhatjuk — olyan volt, aminőnek Pázmány Pétert képzeljük. Vaslogika, erő, kifejezésbeli plaszticitás, méltóságteljes hang, mint egy székesegyház messzehangzó harangja. Csendben, lassan, kezdetre beszédeit, fokozatosan emelkedett, szónoki alakzataival szemléltetett s a súlyos gondolatáramok közepette hallgatóinak pihenőt adott, hogy azután magávalragadja a szellem eszményi magaslatai felé. Tudott szikrázni, mint az acél, tudott döngeni, mint a szikla, mikor robbantják, tudott lágyan a szívbe markolni, mint a hárfa andalító zenéje. És gesztusai? «Az én két kezem, amely most kimondott szavaimat kíséri, egyszer már nem lesz többé az, aki én voltam.» E két nyugodtan akciózó kéz végleg megnyugodott!

Tragikuma vagy dicsősége-e, hogy éppen a nagy hippói konvertita centenáriumán dőlt ki Szent Ágostonnak ez a magyar dalnoka? «Jó nekünk, hogy nincs bepillantásunk Isten szemének erejével az élet szövevényeibe; ha volna, talán szörnyethalnánk rémületünkben az örvények miatt, amelyek között Isten irgalmas keze mint álmjárókat vezérel bennünket.» (Vass József gondolataiból.)

Strecke Ernő.